

DOSSIER DEL
PROFESSORAT

ELS MOSAICS ROMANS

El mosaic és una tècnica artística que va servir per fer paviments impermeables i de gran bellesa per part de moltes cultures de l'antiguitat, si bé els romans van ser els que van dur aquesta tècnica a la seva màxima expressió, amb la confecció de paviments de gran complexitat i sumptuositat, com es pot comprovar per totes les zones que una vegada van formar part del vast Imperi romà, des de la península Ibèrica fins al Pròxim Orient i des de l'Àfrica del Nord fins a les fronteres septentrionals del nord de l'actual Anglaterra. Aquest taller, que inclou la confecció d'un petit mosaic per part dels alumnes, té com a objectiu apropar-los a aquesta tècnica mil·lenària i, per consegüent, a la cultura romana, de la qual hem rebut una extensa herència, que inclou la llengua, els sistemes de construcció, les millores tècniques en moltes disciplines i molts aspectes culturals que avui en dia encara s'empren i es veuen.

Mosaic figurat i mosaic que combina la figuració i la geometria

Així, la intenció d'aquesta activitat és que els alumnes s'endinsin dins aquesta part de la història en general i de Menorca en particular, i descobreixin el llegat romà de l'illa, a través d'una visita guiada a la sala d'època romana i el desenvolupament d'una activitat sobre un aspecte en concret relacionat amb aquest tema: el mosaic romà.

El patrimoni cultural d'època romana no és tan conegut com el talaiòtic, ni tan nombrós, però no deixa de pertànyer a una època històrica que marcà l'esdevenir de Menorca i que ocupà uns 500 anys de la seva història. Mitjançant la visita guiada per la sala del Museu dedicada a aquesta època, els alumnes coneixeran de primera mà la cultura a l'illa i aspectes relacionats, com la conquesta, la vida quotidiana, les ciutats romanes, els edificis, l'art i els mosaics, i tot gràcies a les peces exposades dins les vitrines, les quals s'han anat localitzant en diversos jaciments romans de Menorca en diferents projectes de recerca arqueològica.

La darrera peça, un mosaic procedent d'una basílica paleocristiana de l'illa del Rei, ens servirà per veure de primera mà un exemple formidable d'aquest tipus de paviments, per a què servien, com es feien i quines representacions podem trobar-ne.

Així, un cop introduïts al món romà i als mosaics, ja estaran preparats per elaborar-ne un a la sala didàctica, on els monitors els donaran instruccions de com fer-los, a més de tots els materials necessaris, incloent-hi les tesselles.

Mosaic de l'illa del Rei, conservat al Museu i que es visita i explica durant l'activitat.

Són aquestes peces les que caracteritzen els mosaics. Són pedres tallades de diversos colors que es disposaven de manera que es formaven patrons o dissenys de molts tipus, ja siguin de dos colors (bicroms) o de tres o més (policroms), i creaven formes geomètriques o figurades.

Aquesta activitat, a més de servir per aprendre sobre una cultura de l'antiguitat, la seva petjada a Menorca i la realització d'una tècnica constructiva i artística, també ensenya als alumnes altres aspectes. Així, quan se'ls expliqui que el mosaic d'una basílica paleocristiana (les primeres esglésies pròpiament dites de la història) conté representacions relacionades amb la religió (representacions de l'abundància de la creació de Déu), podran aprendre que aquests paviments transmeten un missatge. Un altre exemple seria un dels tants mosaics que hi ha dins les cases (domus) i les vil·les (cases de camp amb la seva explotació agrícola) de per tot l'Imperi romà, on dormitoris, menjadors, vestíbuls, etc., presenten mosaics amb representacions que normalment expressen el poder del dominus (el senyor de la casa), com ara escenes de caça, representacions molt acurades i impressionants d'escenes de la natura, divinitats, estacions de l'any, o fins i tot deixalles de menjar, que representen les que es tiraven a terra durant els convits que es feien en aquelles mateixes sales. Així, els estudiants poden pensar en l'actualitat i si ara tenim missatges als elements decoratius de casa que expressin estatus, ideologies, gustos, etc. Els convidarem a reflexionar al respecte i a veure com els habitants de fa 2.000 anys i nosaltres compartim moltes coses.

Finalment, aquesta activitat fomenta en general la participació (durant la visita guiada es fan preguntes perquè participin i sigui així una activitat interactiva) i el treball en equip: seuen en taules i fan el mosaic, de manera individual o per parelles, al costat dels companys i les companyes, i poden ajudar-se entre ells per decidir quins dissenys fer i quines tesselles emprar.

Continguts

- Història: Menorca romana
- El nostre patrimoni històric i cultural
- Produccions artístiques del patrimoni cultural balear
- Respecte i valoració del patrimoni cultural i artístic de les Illes Balears
- Aprenentatge col·laboratiu a través de l'intercanvi d'informació
- Utilització de documents impresos i recursos audiovisuals per obtenir, seleccionar i relacionar informacions rellevants per ampliar aprenentatges

Vocabulari relacionat

- Cultura romana
- Menorca durant l'antiguitat
- Mosaics
- Troballes arqueològiques
- Tècniques artístiques i constructives
- Paviments
- Treballs manuals

Recursos per a l'aula (enllaç, contingut web, documentació, bibliografia)

- <https://www.museudemenorca.com/ca/blog/llegir/taller-de-mosaics-romans/2275> (Cristina Bravo, arqueòloga especialista en món grecollatí. Article del blog del Museu dedicat a aquest taller, escrit per una de les monitores)
- <https://medium.com/@saisini/transformación-de-los-mosaicos-romanos-de-la-república-al-imperio-35720121f414> (article complementari, amb diverses imatges de diferents tipus de mosaics i representacions)
- https://www.youtube.com/watch?v=UF_yHrFP1Ls (vídeo de 10 minuts de resum de tota la història de Roma)
- <https://www.youtube.com/watch?v=ufEclRGXV6k> (vídeo de 3 minuts sobre l'Imperi romà, més senzill per als primers cursos del primer cicle de primària)

Propostes per al treball a l'aula abans i després de la visita

Amb l'objectiu d'aprofitar al màxim la visita al Museu de Menorca, es proposa al professorat algunes idees o orientacions de treball previ que es poden desenvolupar a l'aula. No es tracta de fer un treball en profunditat, sinó més aviat d'introduir els alumnes al món romà en general i a la Menorca romana en particular (en cas que no s'hagi tractat encara a classe), per després passar a parlar del mosaic i alguns conceptes vinculats, per contextualitzar l'activitat que es farà posteriorment al Museu.

Pot resultar interessant presentar al grup d'alumnes un seguit d'imatges sobre diferents mosaics per tal de mostrar la diversitat de llocs on es poden localitzar i on es poden contemplar i gaudir.

Es pot acompanyar les imatges amb una sèrie de preguntes i observacions per tal de fer reflexionar els alumnes sobre les diferències entre la manera de construir d'avui dia i la manera de construir a l'antiguitat.

La idea és que els alumnes observin diferents imatges de mosaics i així també veure les diferents representacions (animals, vestimenta de les persones, tipus de representació, iconografia, etc.) i que puguin reflexionar sobre els canvis respecte a l'actualitat (diferències socials, econòmiques, etc.). A més, als alumnes se'ls ha de crear la curiositat per descobrir com es feien els mosaics, si era una tasca fàcil, si avui en dia es fan o no, etc.

El rol de la mestra no ha de ser tant el de donar informació, sinó el d'obrir un debat o una conversa sobre el mosaic i les seves representacions. Per què es feien els mosaics? On es podien trobar? Per a què servien? Per què trien unes representacions i no altres? Què volen transmetre? A qui van dirigits els missatges? Sabia llegir tothom a l'antiguitat? Com s'organitzava la feina? L'objectiu d'aquest treball inicial és introduir el mosaic i la feina dels tallers dels musivaris entre l'alumnat i donar a conèixer els exemples que es conserven encara avui dia a Menorca, un al mateix Museu. A més, el tema dels mosaics és una bona manera de comparar la societat romana amb societats predecessores (com la talaiòtica) i successores (com la medieval).

Fins i tot, pot resultar interessant que el grup vengui al Museu ja amb alguns dubtes o preguntes que s'aniran resolent amb el desenvolupament de l'activitat. Enllaços d'utilitat, dos d'ells esmentats a l'apartat anterior:

- <https://www.museudemenorca.com/ca/blog/llegir/taller-de-mosaics-romans/2275> (article del blog del Museu dedicat a aquest taller, escrit per una de les monitores)
- <https://medium.com/@sajdsini/transformaci3n-de-los-mosaicos-romanos-de-la-rep3blica-al-imperio-35720121f414> (article complementari, amb diverses imatges de diferents tipus de mosaics i representacions)

Després de l'activitat al museu, una proposta a fer a classe seria la de posar en comú els coneixements adquirits treballant per grups per tal de fer una presentació breu a la resta de la classe sobre un aspecte en concret de l'activitat. Algunes idees són:

- Les passes per fer un mosaic
- Els diferents tipus de mosaic
- La Menorca romana
- Les introduccions/innovacions romanes a Menorca (l'alfabet, el llatí, noves construccions, noves ceràmiques, la moda, etc.)

Una altra proposta és presentar el mosaic que cadascú ha fet al Museu i explicar com l'ha fet, per què ha triat el disseny que ha fet, si li ha semblat fàcil, i altres observacions que vulguin fer.

